

ГОРИЛА, ЧОВЕК ВУК И ДРУГИ НЕОБИЧНИ ЉУДИ: ЧЕМУ НАС УЧЕ ПОЗНАТЕ СТУДИЈЕ СЛУЧАЈЕВА У ПСИХОЛОГИЈИ

Љубомир Жиропађа (2021). *Од гориле до Човека Вука (Избор занимљивих психолошких случајева)*. Београд, Србија: Алгоритам, 21 цм, 168 стр.

Савремена психологија чини се амбивалентном спрам студије случаја као методе. С једне стране, аутори, који посвећују обимне приручнике примени ове методе, већ у предговору упозоравају истраживаче да буду спремни да њихове студије случаја буду потцењене (Yin, 2007). С друге стране, неки аутори референтних уџбеника методологије психолошких истраживања студију случаја сврставају међу квалитативна истраживања у неким областима, попут клиничке и психологије личности (Тодоровић, 2016). Други аутори пак темељније анализирају студију случаја, посвећујући више пажње проблемима које она носи но користима од њене примене (Fajgelj, 2020). Жиропађа је одабрао да у својој књизи опише и критички размотри ток и исходе оних случајева који су се својом изузетношћу једноставно наметнули истраживачима као фасцинантан феномен. Студије тих случајева често чине полазну тачку и неретко пружају најубедљивију евиденцију за одређено становиште о значајној психолошкој појави, упркос неспорним методолошким ограничењима. Садржај књиге приказаћемо условно групишући случајеве међу оне који су поседовали изузетне способности, оне који су услед повреде мозга изгубили уобичајене способности, оне који су услед депривације постали испитаници у природном експерименту и случајеве који су изузетно значајни за схватање психопатологије. Један од једанаест случајева који измиче овој провизорној класификацији јесте случај Кетрин Кити Ђеновезе жртве насиља која је подстакла преиспитивање спремности да се пружи помоћ другим људима.

У прву групу случајева спада случај гориле (!) Коко. Коко није била први хоминид који је побудио пажњу компаративних психолога (сетимо се само фамозне шимпанзе Вашо Гарднерових), али свакако да јесте најпознатији документовани пример да припадници њене врсте могу овладати неким симбо-

личким функцијама. Захваљујући Франсин Патерсон која ју је обучавала и испитивала, Коко је постала „двојезична”, користећи активно преко 1000 речи знаковног а разумевајући око 2000 речи енглеског језика. Њена интелигенција била је мерљива помоћу Станфорд-Бинеове скале, а реаговање на властити лик у познатом тесту огледала указивало је на то да поседује вид самосвести. Коко је правила чак и својеврсне шале, обмањујући људе лажним знаковним порукама, а недвосмислено је изразила тугу на вест о смрти глумца Робина Вилијемса кога је упознала.

Соломон Шерешевски, чији је случај обрадио Александар Лурија, имао је мање срећан живот. Његово невероватно памћење изгледа да је било засновано пре свега на особитом споју ејдетско-синестетичких способности, али и коришћењу добропознатих мнемотехника. Бриљантно памћење Шерешевског чини се да је ометало његово апстрактно мишљење, отежавајући му уочавање правилности у изложеном материјалу, разумевање метафора и апстрактних појмова, као и јасно и концизно изражавање мисли. Његова способност није му помогла да у личном животу избегне, према Луријиним речима, пасивно-рецептивни став и судбину промашеног човека, како га је описао Брунер.

Међу одабраним, најбројнији су неуропсихолошки случајеви. Хенри Густав Моласон, чувени Х. М, у својој 27. години, због неподношљиве епилепсије нелокализованог жаришта, био је подвргнут обостраној темпоралној лобектомији. Том приликом му је одстрањен хипокампус и друге околне придружене субкортикалне структуре неопходне, на његову жалост тек ће време показати, за консолидацију и прелазак садржаја краткорочног памћења у дугорочно запамћено. Његов случај постао је најпознатији случај синдрома амнезије, осудивши га, како је описано, на живот у „вечитом сада” и „каријеру” испитаника у неуропсихолошким истраживањима дужу од пола века. Његови проблеми са памћењем пружили су дефинитивну потпору за раздвајање краткорочног од дугорочног памћења, али и увиде о функцијама аутобиографског памћења и о можданој основи експлицитног и имплицитног памћења. Финеас Гејд је месец дана након, чинило се, чудесног опоравка од драматичне повреде главе, оставши без значајног дела мождане масе фронталног режња релативно добро сачувао памћење, али је зато знатно променио карактер, изгубио способности планирања и иницирања акција и недвосмислено указао на значај и области психичког функционисања за које је неопходно деловање фронталних режњева.

Следе два неуропсихолошка случаја код којих су оштећене језичке функције. Густав Виктор Леборн, који је добио је име Тан Тан име по слоговима које је једино могао да изговори, представља први темељно документовани случај афазиије, немогућности произвођења уз очувано разумевање говора. Леборна, који је злом срећом доспео на његово хируршко одељење, Брока је за Леборновог боравка на одељењу темељно испитао да би након обдукције опрезно закључио да је за специфичан језички недостатак од кога је Тан Тан патио одго-

ворно оштећење одређене регије фронталног режња леве мождане хемисфере. Тај закључак је у годинама које следе оснажио налазима других сличних пацијената, за поремећај о којем је реч учврстио се назив афазиа, а регија мозга о којој је реч добила је назив Брокаова зона. Особа са иницијалима Г. Р. претрпела је услед саморањавања оштећења леве мождане хемисфере каква је, приближно, нанела Тану епилепсија од које је боловао. Поред последица по говор карактеристичних за афазиа, Г. Р. је испољио и специфични сложај дефицита у читању и писању – семантичке паралексије (замену написаних речи семантички сличним речима при читању), немогућност читања псеудоречи, проблеме са читањем одређених врста речи, да поменемо главне. Тај сложај проблема које Г. Р. никако није могао да превазиђе опојмљен је као дубинска дислексија, која представља поремећај различит у односу на до тада добро описану површинску дислексију. Изучавање ових поремећаја инспирисало је пак формулисање и давало касније потпору познатом Моделу двојног пута у нормалном читању речи.

Случајеви Сиднија Бредфорда и Сузане Вајли – Џини спадају у случајеве депривације. С. Б. практично изгубивши вид са 10 месеци био је, проводећи следећих педесетак година живота слеп (у 52. враћен му је вид трансплантацијом рожњаче), у стању да стечена тактилна искуства интегрише са неким функцијама новодобијеног виђења. Он је истраживаче опажања упутио на корисност изучавања вида у садејству са осталим чулима. Случај Џини, коју је отац на узрасту од 20 месеци заточио у собу изоловавши је од спољног света за наредних 12 година, значајан је за разматрање утицаја социјалне интеракције на развој сазнајних и језичких способности, као и односа ових способности.

Ширем кругу читалаца посебно су познати случајеви скопчани са психопатологијом. Такав је фамозни случај малог Алберта, који је темељно размотрен, почевши од његове предисторије и теоријске позадине истраживања у којем је био испитаник, преко фазе класичног условљавања страха до епилога овог историјског експеримента. Случај Ширли А. Мејсон, познате под псеудонимом Сибил, издвојен је тако као најпознатији случај вишеструке личности, а Сибил их је имала чак 16; неке од њих биле су мушког пола! Након дуже од 10 година лечења које је обухватало психотерапију, али и хипнозу и коришћење амитала („серума истине”), Сибилу оздрављење састојало се у обједињавању свих личности, што јој је омогућило да настави живот уз професионално бављење емоционално поремећеном децом. Највише пажње и разложне критике аутор је посветио случају Панкејева, Фројдовога Човека Вука. Овај случај, један од четири, по некима и пет, које је Фројд темељно описао, чини се најређе приказиваним и обрађиваним у литератури. За самог Фројда овај случај био је пак врло важан јер је садржао, према његовом мишљењу, све што је било неопходно да се његово схватање инфантилне неурозе, као главног фактора који претходи развоју неуротских поремећаја у одраслом добу, претпостави Јунго-

вом занемаривању инфантилне етиологије и Адлеровом негирању сексуалности у настанку неурозе.

Одабрани случајеви предочени су читаоцу у њиховом историјском контексту, уз навођење сродних случајева и поређење са њима. Особеност по којој се сваки случај издвојио темељно је објашњена, а њен значај за разумевање ширих проблема психологије пажљиво је истакнут. Посебан квалитет ове књиге, на какав је тешко наићи и у најпознатијим издањима посвећеним овој тематици (нпр. Rolls, 2015), представља критички однос аутора како према прикупљеној евиденцији, тако и према закључцима аутора студија. Ево свега неколико примера за то. Патерсон је провела године са Коко, често је била једини тумач појединачних и знакова које је Коко креирала, те је питање колико су њена сведочанства могла бити објективна. Нека од Луријиних тумачења, поготово оно о коришћењу ејдетизма, заснована су искључиво на интроспекцији Шерешевског. Савремене реконструкције су показале да је хипокампус Хенрија Густава Моласона био у значајној мери обострано очуван. Постоје сведочанства да су проблеми у понашању Ф. Гејца у знатној мери преувеличани. Испитивања Сиднија Бредфорда нису почела одмах, већ добрих 7 месеци након операције. Страх малог Алберта није био недвосмислено генерализован, а покушаји условљавања емоција друге деце често су бивали неуспешни. Сибелиних 16 личности се, могуће је, јавило не спонтано, већ у току и као последица третмана амиталом али и преувеличавања Сибелиних недаћа у комерцијалне сврхе. Коначно, више аутора данас оспорава Фројдову дијагнозу поремећаја Човека Вука и тврди да за њено разумевање инфантилна неуроza није битна, а сам материјал до кога се дошло током готово 1300 сати сеанси оставља сумње у његову веродостојност.

Да су бројне фусноте, у којима је аутор читаоцу објаснио низ појмова, због чега је за разумевање садржај читаоцу без знања из психологије тек понекад потребан само лексикон страних речи, садржане у главном тексту и да је књига опремљена списком литературе и индексом појмова, поседовала би све квалитете који се захтевају од уџбеничке литературе. То очигледно није била намера аутора, те је зато књигу обогатио низом занимљивих па и жовијалних података и запажања, какав је рецимо податак да је Тан Тан осим слога по коме је добио име повремено изговарао и једну кратку – псовку, да је Панкејев на своју психоанализу која није уродила оздрављењем потрошио еквивалент од 285.000 данашњих долара и тако даље. Рекли бисмо зато да се ради о књизи која на прави начин популарише психологију у мору издања која, упркос претензијама, то не чине, већ психологију банализују.

■ КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- 📖 Fajgelj, S. (2020). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- 📖 Rolls, G. (2015). *Classic Case Studies in Psychology*. London and New York: Routledge.
- 📖 Todorović, D. (2008). *Metodologija psiholoških istraživanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- 📖 Yin, R. K. (2007). *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Проф. др Дејан Лаловић
Универзитет у Београду, Филозофски факултет,
Одељење за психологију, Србија

